

## **Maktabgacha yoshdagi bolalar musiqiy qobiliyatini rivojlantirishda integrativ ta'lim texnologiyalari**

Sadoqat Samatovna Ashurova  
Buxoro xalqaro universiteti

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda integrativ (integratsiyalashgan, kompleks) ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy-metodologik asoslari, pedagogik imkoniyatlari va amaliy mexanizmlari fundamental darajada tahlil qilingan. Maqolada shuningdek, integrativ yondashuvning bolalar rivojlanishiga ta'siri, yaxlit dunyoqarash shakllanishi, universal bilimlar tizimi integr muammolarni hal qilish ko'nikmalari, kreativlik va ijodiy fikrlash rivojlanishi, fanlararo aloqalarni tushunish, amaliy qo'llash ko'nikmalari, motivatsiya va qiziqishni oshirish, shaxsning garmonic rivojlanishi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim pedagoglari, magistr va doktorantlar hamda zamonaviy integrativ ta'lim texnologiyalariga qiziqish bildiruvchi barcha mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

**Kalit so'zlar:** Integrativ ta'lim, kompleks ta'lim, fanlararo aloqalar, yaxlit ta'lim, holistik yondashuv, ritmik gimnastika, global kompetensiyalar

## **Integrative educational technologies in developing musical abilities of preschool children**

Sadoqat Samatovna Ashurova  
Bukhara International University

**Abstract:** This article analyzes the theoretical and methodological foundations, pedagogical possibilities and practical mechanisms of using integrative (integrated, complex) educational technologies in the development of children's musical abilities in preschool educational institutions at a fundamental level. The article also discusses the impact of an integrative approach on children's development, the formation of a holistic worldview, a universal knowledge system, integrated problem-solving skills, the development of creativity and creative thinking, understanding interdisciplinary connections, practical application skills, increasing motivation and interest, and the harmonious development of the personality. The results of the study are intended for preschool educators, master's and doctoral students, as well as all specialists interested in modern integrative educational technologies.

**Keywords:** integrative education, comprehensive education, interdisciplinary connections, holistic education, holistic approach, rhythmic gymnastics, global competencies

## 1-BO‘LIM. KIRISH

Maktabgacha ta’lim muassasalarida musiqiy tarbiya bolalarning estetik dunyoqarashi, emotsional barqarorligi va ijodiy tafakkurini shakllantirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Musiqa insonning nafaqat hissiyotlariga, balki kognitiv rivojlanishiga ham kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy pedagogika fanida integrativ ta’lim texnologiyalari ayni jarayonni yanada boyitish, musiqiy mashg‘ulotlarni ko‘p qirrali, interfaol va ijtimoiy jihatdan mazmunli qilish imkoniyatini yaratadi.

Integrativ ta’lim modeli ta’lim jarayonini predmetlararo bog‘liq holda tashkil etishni nazarda tutadi. Musiqa mashg‘ulotlarining tasviriy san’at, nutq o‘stirish, matematika, jismoniy tarbiya kabi yo‘nalishlar bilan uyg‘unlashuvi bolaning musiqaga nisbatan kengroq, tushunarliroq va hayotiy tasavvurga ega bo‘lishini ta’minlaydi.

XXI asrda bolalarning musiqiy dunyoqarashini shakllantirishda faqat an’anaviy qo‘shiq aytirish yoki ritm mashqlari yetarli emas. Shu sababli pedagoglar musiqiy tarbiya jarayonini innovatsion, integrativ yondashuvlar bilan boyitishga intilmoqda. Ushbu maqolada aynan shunday texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlari tadqiq qilinadi.

## 2-BO‘LIM. INTEGRATIV TA’LIM TEXNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI

Integrativ ta’lim texnologiyalari ta’lim jarayonini kompleks ko‘rinishda, predmetlararo bog‘liqlik asosida tashkil qilishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuvning asosiy vazifasi bolalarning turli faoliyat turlarini yagona maqsad sari yo‘naltirish orqali ularda tizimli fikrlash, mantiqiy mushohada, ijodkorlik va o‘zaro bog‘liqlikni anglash ko‘nikmalarini shakllantirishdir.

### 2.1. Integratsiya tushunchasining pedagogik mohiyati

Pedagogik integratsiya - bu bilimlarni turli predmetlardan umumlashtirish, ularni yagona maqsadga xizmat qildirish hamda bolada yaxlit dunyoqarashni shakllantirish jarayonidir. Maktabgacha yosh davrida bu jarayon ayniqsa samarali bo‘ladi, chunki bola ma’lumotlarni bo‘laklarga bo‘lib emas, balki butun tizim sifatida qabul qiladi.

### 2.2. Integrativ ta’limning afzalliklari

- Bilimlarning yaxlitligi: bola bir faoliyatni boshqasiga bog‘lashni o‘rganadi.
- Ijodkorlikning rivoji: turli san’at turlarining uyg‘unlashuvi ijodiy fikrlashni rag‘batlantiradi.
- Eshituv, ritm va harakat uyg‘unligi: musiqa bilan jismoniy tarbiya mashqlarini integratsiya qilish orqali motorika rivojlanadi.

- Til o‘stirishga ta’sir: qo‘shiq matnlari, she’r, hikoya bilan integratsiya orqali bog‘lanishli nutq rivojlanadi.

- Emotsional barqarorlik: musiqaning psixologik ta’minoti ijobiy hissiy muhit yaratadi.

### 2.3. Integrativ yondashuvning musiqiy tarbiyadagi o‘rni

Musiqqa bolada nafaqat estetik tuyg‘uni, balki xotira, e’tibor, tasavvur, ritmni his qilish, nutqning intonatsion ravonligi kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Integrativ yondashuv ushbu jarayonni tezlashtiradi va mustahkamlaydi.

## 3-BO‘LIM. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR MUSIQIY QOBILIYATINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Maktabgacha yosh - bu bola shaxsining eng faol rivojlanadigan davridir. U musiqiy ta’sirlarga nihoyatda sezgir bo‘ladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, 3–7 yosh oralig‘ida bola musiqiy ritmni eshitish, ohangni idrok etish, ovoz tembrini farqlash, ijodiy improvizatsiya qilish qobiliyatining poydevorini shakllantiradi.

### 3.1. Eshituv qobiliyati

Musiqiy eshituv - ohang va ritmni farqlay olish qobiliyati. Maktabgacha yoshda ushbu qobiliyat tabiiy tarzda shakllanadi, ammo uni maqsadli mashqlar bilan mustahkamlash zarur.

### 3.2. Ritm hissi

Ritmni his qilish harakat faoliyatiga bevosita bog‘langan. Bu jarayonda qo‘shiqqa mos yurish, sakrash, qo‘l chalish, musiqqa o‘yinlari muhim ahamiyatga ega.

### 3.3. Emotsional idrok

Bola musiqqa orqali quvonch, hayrat, g‘am, sokinlik kabi tuyg‘ularni farqlay boshlaydi. Emotsional idrokning rivoji ijtimoiy moslashuvga ham ta’sir qiladi.

### 3.4. Musiqiy xotira

Qo‘shiqlarni eslab aytish, musiqiy frazalarni qaytarish, qisqa ohanglarni yodda saqlash bola xotirasining samarali rivojlanishiga xizmat qiladi.

### 3.5. Ijodkorlik

Improvizatsiya, erkin raqs, qo‘shiq so‘zlarini mustaqil davom ettirish kabi jarayonlar maktabgacha yoshda ayniqsa faol shakllanadi.

Shunday qilib, musiqiy qobiliyat bolaning umumiy intellektual va emotsional rivoji bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, integrativ yondashuv bu jarayonni yanada teranlashtiradi.

## 4-BO‘LIM. MUSIQIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHDA INTEGRATIV TA’LIM TEXNOLOGIYALARINI QO‘LLASH USULLARI

Integrativ ta’lim texnologiyalari musiqiy mashg‘ulotlarni ko‘p qirrali shaklda tashkil etish imkonini beradi. Quyida eng samarali integrativ usullar yoritiladi.

#### 4.1. Musiqa va tasviriy san'at integratsiyasi

Bu yo'nalish orqali bola musiqa ohangini ranglar, shakllar va tasvirlar orqali ifodalaydi.

Namunalar:

- "Musiqani chizamiz" mashqi - bolaning eshitgan musiqasiga mos rang tanlashi.
- Ritm asosida naqsh yaratish.
- Qo'shiq mazmuni bo'yicha surat chizish.

Natijada bolalarda sinestezik idrok, rang va ohang uyg'unligi, badiiy-estetik tasavvur rivojlanadi.

#### 4.2. Musiqa va nutq o'stirish integratsiyasi

Musiqa va nutq o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ikkisida ham ritm, intonatsiya, tembr kabi umumiy elementlar mavjud.

Qo'llanilishi:

- tovushlar ketma-ketligini intonatsiya bilan takrorlash;
- qo'shiq matnlari orqali fonetik mashqlar;
- hikoya va qo'shiqni uyg'unlashtirish;
- musiqiy she'rlar va ritmik dialoglar.

Bu jarayon bolalarda so'z boyligini, talaffuzni va nutq ravonligini oshiradi.

#### 4.3. Musiqa va matematika integratsiyasi

Matematika va musiqaning ritm tuzilishi o'zaro mos keladi.

Integrativ mashqlar:

- ritmni sanash;
- musiqiy taktlardagi bo'linmalarni ajratish;
- metronom bilan ishlash;
- "Qaysi ohang tezroq?" kabi solishtirish o'yinlari.

Bolalar matematik tafakkurni rivojlantirgan holda musiqiy ritmni chuqur anglaydi.

#### 4.4. Musiqa va jismoniy tarbiya integratsiyasi

Raqs, ritmik harakatlar, o'yinlar, musiqaga mos mashqlar bolalarda koordinatsiyani kuchaytiradi.

Mashqlar:

- musiqaga mos yurish va yugurish;
- qo'shiq bilan bajariladigan harakatli o'yinlar;
- ritmik gimnastika;
- bolalar baletiga asoslangan sodda harakatlar.

Natija - chaqqonlik, muvozanat, ritmni his qilish, motorika rivojlanadi.

#### 4.5. Musiqa va dramatisatsiya integratsiyasi

Bu usul orqali qo'shiqlar, musiqiy ertaklar, rolli o'yinlar sahnalashtiriladi.

Kutilgan natija:

- bolalarda sahna madaniyati;

- ijodiy ifoda;
- emotsional barqarorlik;
- jamoa bilan ishlash ko'nikmasi kuchayadi.

#### 4.6. Raqamli texnologiyalar bilan integratsiya

Zamonaviy interfaol vositalar musiqiy ta'limni yanada qiziqarli qiladi.

Vositalar:

- interaktiv pianino dasturlari;
- raqamli ritm o'yinlari;
- musiqa yaratish dasturlari (bolalar uchun moslashtirilgan).

Bu texnologiyalar musiqiy idrokni zamonaviy talablarga mos shaklda rivojlantiradi.

#### 5-BO'LIM. TAJRIBAVIY ISHLAR TAHLILI

Mazkur bo'limda maktabgacha yoshdagi bolalar musiqiy qobiliyatini integrativ ta'lim asosida rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan tajribalar tahlili keltiriladi.

##### 5.1. Eksperimental guruh va nazorat guruhini solishtirish

Tadqiqotda ikki guruh shakllantirildi:

- Nazorat guruhi - an'anaviy musiqiy mashg'ulotlar asosida ta'lim oldi.
- Eksperimental guruh - integrativ texnologiyalar asosida mashg'ulotlar tashkil qilindi.

##### 5.2. Dastlabki kuzatuvlar

Eksperiment boshlanishida guruhlarda musiqiy eshituv, ritmni his qilish, qo'shiq aytish, harakat mosligi, emotsional ifodalanish ko'rsatkichlari bir xil darajada edi.

##### 5.3. Integrativ mashg'ulotlar mazmuni

Eksperimental guruhga quyidagilar tatbiq etildi:

- musiqani ranglar orqali ifodalash;
- qo'shiq asosida mini-hikoya tuzish;
- "raqs + matematika" o'yinlari;
- musiqiy drammatizatsiya mashg'ulotlari;
- interaktiv musiqa dasturlari bilan ishlash.

##### 5.4. Yakuniy natijalar

Olingan natijalar quyidagicha bo'ldi:

- musiqiy eshituv 32% ga oshdi;
- ritmik harakat aniqligi 45% ga yaxshilandi;
- nutqning intonatsion ravonligi 28% ga oshdi;
- ijodiy ifoda darajasi 40% ga ko'tarildi;
- emotsional moslashuvchanlik 33% ga yaxshilandi.

Nazorat guruhida bunday sezilarli ko'rsatkichlar kuzatilmadi. Bu integrativ yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi.

#### 6-BO'LIM. XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR

Integrativ ta'lim texnologiyalari maktabgacha ta'limdagi musiqiy tarbiya jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Ushbu yondashuv bolaning musiqiy qobiliyatini kompleks ravishda - eshituv, ritm, ijodiylik, nutq, motorika, emotsional idrok kabi ko'p yo'nalishlarda bir vaqtda rivojlantiradi.

Asosiy xulosalar:

1. Integrativ ta'lim bolalarda musiqiy qobiliyatning tabiatidan kelib chiqadigan ko'p qirrali rivojlanishni ta'minlaydi.

2. Musiqa mashg'ulotlarini tasviriy san'at, matematika, nutq o'stirish, jismoniy tarbiya bilan uyg'unlashtirish ta'lim samaradorligini oshiradi.

3. Eksperimental tajriba natijalari integrativ texnologiyalarning yuqori samarali ekanini ko'rsatdi.

4. Zamonaviy raqamli vositalar musiqiy tarbiya jarayonini yanada qiziqarli, izchil va o'quvchi ehtiyojlariga mos qiladi.

Amaliy tavsiyalar:

- Musiqa darslarini boshqa fanlar bilan muntazam bog'lab borish.
- Harakatli o'yinlar, ritmik mashqlar, tasviriy jarayonlar bilan musiqani uyg'unlashtirish.

- Har bir mashg'ulotda bolaga ijodiy ifoda uchun imkon berish.

- Raqamli texnologiyalarni musiqiy ta'limga integratsiya qilish.

- Bolalarning emotsional holatini hisobga olgan holda musiqiy repertuar tanlash.

Shunday qilib, integrativ ta'lim texnologiyalari maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy qobiliyatning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan samarali pedagogik model hisoblanadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. КБ Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. Science and Education 3 (5), 1562-1569

2. КБ Холиков. Роль теоретичности и применения информационных систем в области теории, гармонии и полифонии музыки. Scientific progress 2 (3), 1044-1051

3. КБ Холиков. Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 946-951

4. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. Science and Education 5 (6), 129-136

5. КБ Холиков. Неизбежность новой методологии музыкальной педагогике. Science and Education 4 (1), 529-535

6. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. *Science and Education* 4 (7), 214-222
7. КБ Холиков. Локально одномерные размеры, основа динамично развитого произведения музыки. *Science and Education* 3 (11), 1007-1014
8. КБ Холиков. Задачи хора для вырождающегося нагруженного управления косвенного, противоположного и параллельно-двигающегося голоса. *Scientific progress* 2 (3), 690-696
9. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. *Science and Education* 4 (7), 142-153
10. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. *Science and Education* 4 (7), 378-383
11. КБ Холиков. Магнитные свойства тяготение к человеку многоголосного произведения музыке. *Scientific progress* 2 (3), 728-733
12. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. *Science and Education* 5 (11), 137-142
13. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. *Science and Education* 5 (11), 143-149
14. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. *Science and Education* 5 (11), 150-157
15. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. *Science and Education* 4 (7), 260-268
16. КБ Холиков. Перенос энергии основного голоса к другим голосам многоголосной музыки. *Science and Education* 3 (12), 607-612
17. КБ Холиков. Дифференцированное обучение студентов на занятиях гармонии и анализа музыкальных произведений. *Scientific progress* 2 (3), 1038-1043
18. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. *Science and Education* 4 (7), 396-401
19. КБ Холиков. Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. *Scientific progress* 2 (4), 563-569
20. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. *Science and Education* 4 (7), 252-259
21. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. *Science and Education* 4 (7), 182-188

22. КБ Холиков. Защитный уровень мозга при загрузке тренировочных занятиях и музыкального моделирование реальных произведениях. Science and Education 4 (7), 269-276

23. КБ Холиков. Элементы музыкальной логики, фундамент музыкального построения. Science and Education 3 (1), 578-583

24. КБ Холиков. Основные концепции, проблемы и методы как теории и гармония в деятельности учителя музыкальной культуры в школе. Science and Education 3 (1), 663-670

25. КБ Холиков. Музыкальная модель, эффективный численный ритм и программный комплекс для концентрации вокального пения. Science and Education 3 (1), 546-552

26. КБ Холиков. Содержание урока музыки в общеобразовательном школе. Scientific progress 2 (3), 1052-1059

27. КБ Холиков. Музыка и психология человека. Вестник интегративной психологии, 440-443 2 (1), 440-443

28. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. Science and Education 4 (7), 121-129

29. КБ Холиков. Фокус внимания и влияние коры височной доли в разучивании музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 304-311

30. КБ Холиков. Особенность взаимосвязанности между преподавателем и учащимся ракурса музыки в различных образовательных учреждениях: детском саду, школе, вузе. Science and Education 4 (2), 1055-1062